

حکومت حکایت جور

کتابی به آیین فتوت
در قضاوت ایرانی و عرفان اسلامی
محمد فتوح شاکری

www.ketab.ir

۱۴۰۱۹۳۴
به
در
۱۴۰۱

سرشناسه: فنائی اشکوری، محمد، ۱۳۴۰-

Fana'i Eshkevari, Mohammad

عنوان و نام پدیدآور: حکمت و حکایت جوانمردی (نگاهی به آیین فتوت در فرهنگ ایرانی و عرفان اسلامی) / محمد فنائی اشکوری.

مشخصات نشر: تهران: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص. ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۷۲-۰۱۱-۶

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۱۱ - ۳۱۸.

موضوع: فتوت

(Futuwwa (Islamic social groups

فتوت -- ایران

Futuwwa (Islamic social groups) -- Iran

شناسه افزوده: سازمان تبلیغات اسلامی، شرکت چاپ و نشر بین الملل

رده بندی کنگره: BP۲۹۴

رده بندی دهیوی: ۲۹۷/۸۵

شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۷۴۰۷۱

اطلاعات کنگره کتابشناسی: فیبا

شرکت چاپ و نشر بین الملل

عنوان: حکمت و حکایت جوانمردی (نگاهی به آیین فتوت و فرهنگ

ایرانی و عرفان اسلامی)

تألیف: محمد فنائی اشکوری

ویراستار: بهار دانشور

طراح جلد: محمد عباس زاده

صفحه آرا: سید احسان عابدی

نوبت چاپ: اول • زمستان ۱۴۰۲

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۷۲-۰۱۱-۶

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

حکمت و حکایت جوانمردی

۱۰۱۳۵۸۷۲

ریال ۱.۶۰۰.۰۰۰

دفتر مرکزی: تهران، میدان استقلال، سعدی جنوبی، پلاک ۲، طبقه سوم

تلفن: ۰۲۱-۳۳۹۲۲۹۵۹ • شماره: ۰۲-۳۳۱۱۸۶۰۲

فروشگاه مرکزی: میدان فلسطین، ضلع شمال شرقی، پلاک ۴ و ۵

تلفن: ۰۲۱-۸۸۹۲۱۹۸۰ • شماره: ۰۳۸۲۳-۸۸۹

مرکز پخش قم: بلوار نیایش، جنب مصطفی قدس

تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۳۸۹۵۷

Email: Shchaponashr@gmail.com

nashrebeynolmel.ir

همه حقوق محفوظ است.

فهرست

مقدمه | ۹

تمهید و مفهوم شناسی | ۱۲

- ۱۲..... جوانی و جوانمردی
- ۱۶..... معنای فتوت

پیشینه قدیمی جوانمردی | ۱۹

- ۱۹..... جوانمردی در قرآن و تاریخ انبیا
- ۲۵..... رسول خدا سیدالفتیان
- ۲۸..... علی بن ابی طالب قطب و مدار فتوت
- ۴۰..... فتوت در سخنان امیرالمؤمنین
- ۴۲..... جوانمردی در سیره امامان معصوم

فتوت در فرهنگ ملل و در گذر زمان | ۵۰

- ۵۰..... پیشینه فتوت در جوامع بشری
- ۵۴..... فتوت در تاریخ اسلام

فتوت در عرفان اسلامی | ۵۸

- ۵۸..... چیستی فتوت در سخنان عارفان
- ۹۷..... سخنانی دیگر از عارفان در اخلاق جوانمردی
- ۱۰۰..... انفاق جوانمردانه
- ۱۰۹..... صفات ناسازگار با فتوت

توصیف و تحلیل فتوت در متون عرفانی | ۱۱۵

- ۱۱۵..... جوانمردی در رسالهٔ قشیریه
- ۱۱۸..... فتوت از نگاه خواجه عبدالله انصاری
- ۱۲۱..... فتوت در بیان ابن عربی

فتوت از زبان قله‌های بلند شعرو ادب پارسی | ۱۲۸

- ۱۲۸..... حکیم ابوالقاسم فردوسی بزرگ‌آموزگار جوانمردی
- ۱۴۳..... سعدی زبان رسای اخلاق جوانمردی
- ۱۴۹..... زندی و جوانمردی در زبان لسان‌الغیب

پیوند فتوت با دیگر اصناف و جریان‌های اجتماعی | ۱۵۸

- ۱۵۸..... پیوند فتوت با تصوف و ملامتی‌گری
- ۱۶۹..... نقش آیین جوانمردی در اصلاح و تکمیل تصوف
- ۱۷۶..... عیاران، شطاران و اخیان

فتوت اصنافی | ۱۸۲

- ۱۸۴..... نمد مالی سنتی
- ۱۹۰..... آهنگری سنتی

آداب و تشریفات در تشکیلات فتوت | ۱۹۱

رمز و نماد در آیین جوانمردی | ۱۹۸

انحراف و انحطاط جریان فتوت و انقراض آن | ۲۰۴

فتوت و اخلاق عرفانی | ۲۱۶

- ۲۱۶..... فتوت به مثابه اخلاق عرفانی
- ۲۲۰..... پیوند عرفان و اخلاق از نظر برخی از عرفا
- ۲۲۱..... مبنای نظری اخلاق عرفانی
- ۲۲۲..... عرفان عملی اجتماعی با بهره‌گیری از آیین فتوت

جوانمردی، نیرومندی و سلامتی | ۲۲۲

جوانمردی و نیرومندی ۲۲۷

جوانمردی و سلامت معنوی ۲۳۸

فتوت و جنسیت | ۲۴۰

اصلاح و احیای فتوت | ۲۴۹

ضرورت اصلاح و احیای فتوت ۲۴۹

پیشنادهایی برای احیای جوانمردی ۲۵۷

منشور جوانمردی ۲۶۲

معرفت و تربیت ۲۷۱

جوانمردی و اخلاق باور و نقد ۲۷۲

جهاد و شهادت اوج جوانمردی | ۲۷۸

جوانمردی در روزگار | ۲۸۴

نمونه‌هایی از فتوت در عصر ۲۸۴

جوانمردی بسیجی ۲۸۹

دانشمند جوانمرد ۲۹۱

جوانمردی در جریان مقاومت ۲۹۳

سردار جوانمرد ۲۹۴

جوان جوانمرد ۲۹۶

دولت جوانمردی | ۳۰۰

پایان سخن | ۳۰۸

منابع | ۳۱۱

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. الحمد لله رب العالمين. والصلوات الزاكيات على اشرف الخلق وسيد الفتیان محمد وآله الأطهار الفتية الأخيار.

آیین جوانمردی و ارزش های آن همیشه برایم جَدَاب و دل انگیز بود، اما هرگز در فکر نگارش کتابی در این زمینه نبودم. تا اینکه در زمستان سال ۱۳۹۶ شمسی (مارس ۲۰۱۸ میلادی) همایشی در دانشگاه منونایت در وینیپگ کانادا دربارهٔ دین و جوانان برگزار شد و قرار شد بنده مقاله‌ای را مرتبط با موضوع فوق در این همایش ارائه کنم. برآن شدم که مفهوم فتوت اسلامی را در این همایش معرفی کنم. پس اقدام مقاله و ارائه آن، به ذهنم رسید که جای طرح این بحث در فضای کلی ایران و جهان خالی است و مناسب است این موضوع به صورت جدی‌تر و جدیدتری مطرح شود. آثار سنتی مربوط به این موضوع به‌رغم ارزشمندی والایی که دارند چندان مناسب با فضای جدید نیستند و برای اینکه این بحث اثرگذار باشد باید آیین جوانمردی احیا و در قالبی نو ارائه شود. پژوهش‌هایی که در این زمینه ارائه شده است اغلب جنبهٔ تاریخی و فرهنگی دارند و غرض برخی از محققانی هم که در این باره آثاری را منتشر کرده‌اند احیای تراث فرهنگی در این حوزه بوده است، و کمتر احیا و ترویج ارزش‌های جوانمردی را در نظر داشته‌اند. اگر هم کسانی چنین نیتی داشته‌اند، اقدامی برای ارائه آن در صیاعتی نو و اثرگذار نکرده‌اند. اگر هم چنین کاری صورت گرفته است بنده اطلاع ندارم،

چون همه آثار منتشر شده در این زمینه رانندیده‌ام. بر این اساس، غرض مادر این نوشته صرفاً ارائه پژوهشی تاریخی و فرهنگی مربوط به گذشته نیست، بلکه غرض بازشناسی و احیای سنت جوانمردی و ارزش‌های آن است که جای آن در جامعه بشری امروز خالی است. ترویج این فرهنگ و کوشش برای تحقق آن گامی در جهت گسترش اخلاق، معنویت، عدالت، صلح و مهرورزی است، چیزی که جهان امروز سخت به آن نیازمند است.

جوانمردی یا فتوت به عنوان جریانی اجتماعی و فرهنگی پیشینه‌ای غنی در تاریخ جهان اسلام به ویژه ایران دارد. این جریان فرهنگی و اجتماعی در عرصه‌های گوناگون جوامع اسلامی در ابعاد مختلف فرهنگی، اخلاقی، معنوی و سیاسی بسیار اثرگذار بوده است. قلمرو این اثرگذاری از جهت جغرافیایی به گسترگی جهان اسلام و حتی بیش از آن و از جهت تاریخی به درازای تاریخ اسلام بوده است و البته در برخی نقاط از جمله ایران پیشینه آن به پیش از اسلام می‌رسد. آیین جوانمردی جنبشی مردمی و اجتماعی است که با پیوندش با فرهنگ عامه، دین، تصوف، ادبیات و سیاست، منشأ اثر در حوزه‌های گوناگون بوده است. گذشته از نقش تاریخی این آیین و آثار گونه‌گون آن در جوامع اسلامی، آنچه امروزه برای ما مهم است ارزش‌های اخلاقی و معنوی آن است که فراتاریخی و فراجغرافیایی است. طرح امروزمین بحث جوانمردی و تحلیل ارزش‌هایی که این جریان حامل و منادی آن است می‌تواند منشأ آثار مفید و سازنده در زمانه ما باشد. در دنیای پر تلاطم و دگرگون شونده امروز، آشنایی با ریشه‌های فرهنگی و معنوی هر ملت و امتی می‌تواند به حفظ اصالت و هویت آن کمک کند و در ترسیم درست مسیر آینده آن سودمند باشد. بازشناسی، احیا و روزآمد کردن آیین جوانمردی به عنوان یک نقطه اتکاء فرهنگی و معنوی می‌تواند سهمی سازنده در حفظ هویت و ارزش‌های اخلاقی و معنوی ما داشته باشد. این امر می‌تواند یکی از مصادیق و موارد "بازگشت به خویشتن" در معنای معقول

و منطقی آن باشد. فهم درست این جریان و تفسیر روزآمد آن می‌تواند ضمن اتصال نسل امروز ما با ریشه‌های اصیلش، به پویایی و پیشرفت فرهنگ بشری مدد رساند.

انتشار این اثر مرهون عنایت و اهتمام گرامیانی است که هریک از سر لطف گامی در نشر آن برداشتند. از برادر عزیزم جناب حجة الإسلام دکتر محمد بهمنی که اثر را به شرکت چاپ و نشر بین‌الملل معرفی کردند، از مسئولان محترم نشر بین‌الملل که با بزرگواری انتشار اثر را پذیرفتند، از سرکار خانم سحر فتحی مدیر فرهنگی که مجدانه و صبورانه پیگیر مراحل گوناگون آماده‌سازی کتاب برای چاپ بودند، از مدیر محترم هنری جناب آقای مهیار سپهری، از جناب آقای احسان عابدی صفحه‌آرا، از جناب آقای محمد عباس‌زاده طراح و سرکار خانم دانشور ویراستار صمیمانه سپاسگزارم و برای همه این خوبان موفقیت و حسن عاقبت از درگاه باری تعالی خواستارم.

محمد فنائی اشکوری

پاییز ۱۴۰۲ شمسی